

Abdimajidov Temurbek.

Qarshi davlat universiteti 2- bosqich talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘simliklar olami dorivor o‘simliklarning inson hayotidagi o‘rni va xususiyati haqida ma‘lumotlar berilgan. Unda inson salomatligi va sog‘ligi uchun foydali o‘simliklar va ularning turlari bugungi kunda o‘simliklarning hayotimizdagi o‘rni bayon qilingan.*

Kalit so‘zlar: *Abu Ali ibn Sino, akkumilyatsiya, o‘simliklar*

O‘simliklar sayyoradagi barcha hayot shakllarining, shu jumladan odamlarning omon qolishi uchun zarurdir. O‘simliklar bizni oziq-ovqat, kislorod, kiyim-kechak, boshpana va boshqa ko‘plab muhim resurslar bilan ta‘minlaydi. Ular, shuningdek, karbonat angidridni singdirish, kislorod ishlab chiqarish va iqlimni tartibga solishga yordam berish orqali atrof-muhitda muhim rol o‘ynaydi. O‘simliklar inson uchun muhim oziq-ovqat manbai hisoblanadi.

Yer kurrasining deyarli hamma qismida uchraydigan o‘simliklarning tabiat va inson hayotidagi roli beqiyosdir. Yashil o‘simliklar deyarli barcha tirik organizmlarni nafas olishi uchun zarur kislorod bilan ta‘minlaydi. Ular o‘z faoliyati davomida anorganik moddalarni organik moddalarga aylatiradi. Ma‘lumki organik moddalar o‘simliklar kishilar va hayvonlar uchun zarur oziq hisoblanadi. Yashil o‘simliklar hosil qilgan oziq moddalarda quyosh enengiyasi to‘planadi akkumilyatsiya bo‘ladi Bu to‘plangan energiya hisobiga yerda hayot davom etadi, ya‘ni kishilar sanoatdafoydalanadigan energiya resurslarning asosini ana shu yashil o‘simliklar to‘plagan quyosh energiyasi tashkil etadi.

O‘simliklar- tirik organizmlar dunyosi fotosintez qilish xususiyatiga ega bo‘lgan avtotrof organizmlar hujayrapo‘sti,odatda, qalin sellyulozadan, zaxira oziq moddasi kraxmaldan iborat. Ular bizni zarur oziq moddalar, vitaminlar va minerallar bilan ta‘minlaydi. O‘simliklar energiyani ham yetkazib beradi. Chunki ular uglevodlarning asosiy manbai hisoblanadi. Bundan tashqari, o‘simliklar turli kasalliklarni davolash uchun dori-darmonlarni tayyorlash uchun ishlatilishi mumkin. O‘simliklar atrof-muhit uchun ham muhimdir. Ular karbonat angidridni o‘zlashtiradi va kislorod ishlab chiqaradi, bu esa iqlimni tartibga solish va havoni toza saqlashga yordam beradi. O‘simliklar tuproq unumdorligini saqlashga va tuproq eroziyasini oldini olishga zamin yaratadi. Bundan tashqari, o‘simliklar kiyim materiallarining muhim manbai hisoblanadi. Paxta, zig‘ir va kanop o‘simliklardan olinadi va kiyim-kechak tayyorlash uchun ishlatiladi. O‘simliklardan qog‘oz buyumlar, mebel va boshqa buyumlar yasashda ham foydalaniladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, hatto ko'mir va neft kabi moddalar ham qadimgi zamonlarda yer yuzida yashagan o'simliklardan kelib chiqqan. Bu o'simliklar tomonidan quyosh nurlarining energiyasi yonish paytida chiqariladi va odamlar tomonidan ishlatiladi. Shuningdek, yoqilg'i va o'g'it uchun ishlatiladigan torf botqoqlarda o'sadigan o'simliklardan keladi. Biroq, hamma o'simliklar yashil emas. Qo'ziqorinlar, bakteriyalar va yuqori o'simliklarning ba'zilarida xlorofill yo'q va shuning uchun noorganik moddalardan o'zlari uchun organik oziq-ovqat ishlab chiqarishga qodir emas. Ko'pincha oddiy ko'zga ko'rinmaydigan bunday yashil bo'lmagan o'simliklar o'simliklar va hayvonlar nobud bo'lgandan keyin qolgan o'lik organik moddalarga ko'p miqdorda joylashadilar, ularni oziqlantirish uchun foydalanadilar, yo'q qiladilar, minerallashadilar va shu tariqa uni yashash uchun mavjud bo'lgan holatga keltiradilar. Yashil o'simliklar tomonidan foydalanish. Bu yashil bo'lmagan - xlorofillsiz o'simliklarning ijobiy roli. O'simliklarning tabiat va inson hayotidagi ahamiyati. Ma'lumki, barcha odamlar va hayvonlar kislorod bilan nafas oladi va karbonat angidridni chiqaradi. Havodagi karbonat angidrid miqdori ham yoqilg'ining yonishi natijasida ortadi. O'simliklar esa, o'z navbatida, yorug'likda havodan karbonat angidridni o'zlashtiradi va kislorod chiqaradi. Bundan tashqari, o'simliklar havoni kislorod bilan boyitadi, karbonat angidrid miqdorini kamaytiradi. Kislorod odamlar va hayvonlarning hayoti uchun zarur bo'lgan tarkibiy qism hisoblanadi. O'simliklar bizning ruhiy salomatligimiz uchun muhimdir. Tabiatda vaqt o'tkazish stressni kamaytiradi va kayfiyatni yaxshilaydi. O'simliklar, shuningdek, bizga tinchlik va osoyishtalik hissi bilan ta'minlab, tabiiy dunyo bilan bog'lanishimizga yordam beradi.

Hozirgi vaqtda Yerning biosferasida 20 mingdan ortiq zamburug'lar, 23 ming yo'sinlar, 9 ming paporotniklar, 640 ochiq urug'li va 200 mingdan ortiq yopiq urug'li o'simlik turlari uchraydi. O'simlik turlarining tarqalishi bo'yicha golarktik hududlaridan turlar soni kamroqdir, lekin palearktik va neotropik viloyatlar hududlarida o'simlik turlarining xilma-xilligi va soninig boyligi kuzatiladi. Bizga ma'lumki, o'simliklarning 500 minnggacha turlari mavjud. Shulardan 40 ming turi yo'qolish xavfi ostida. Sobiq Ittifoq hududlarida o'simliklarning 17520 turi o'sgan. Ularni 1676 turkum va 160 oilaga birlashtirilgan. Ilmiy ma'lumotlarga ko'ra, qutb va tundra hududlarida gulli o'simliklarning 189-507 ga yaqin turi uchraydi. Rossiyaning Yevropa va G'arbiy Sibir hududlarida uchraydigan o'simliklarning turlar soni 1061-1347 ta atrofida. Sharqiy Sibir, uzoq Sharq va kam o'rmonli o'tloqzorlarda 640-1185 ga yaqin o'simlik turlari topilgan. Janubiy tog'li tumanlarda o'simliklarning 1774-2935 turi, Volga bo'ylarida 1418 turi, Irtish vodiysida 1600 turi uchraydi aniqlangan. Hozirgi kun ma'lumotlariga ko'ra, O'rta Osiyo hududida 11-12 ming gulli o'simliklar turi, 3,4-4000 atrofida zamburug'lar, 3,8-4000 atrofida suvotlar va 400 dan ortiq yo'sinlarning turlari tarqalgan. O'zbekistonda 4200 ta yuksak o'simliklarning turi tarqalgan. O'rta Osiyo bo'yicha quyi va yuksak o'simliklarning umumiy turlar soni 20000 ni tashkil

etadi. Yer yuzida flora turiga eng boy hudud bu tropik mintaqa hisoblanadi. U yerlarda gulli o`simliklarning 120 mingdan ortiqroqdir. Amazonka tekisliklarida 50 mingdar ortiq, Shimoliy Amerikada 17000, Yevropada 12000 turlar aniqlangan. Malayziya florasi ham turlarga juda boy joy bo`lib, u yerda 40000 ga yaqin o`simlik turi uchraydi. Hindixitoyda 25000 tur, Yangi Zelandiyada 19 ming o`simlik turi uchraydi.

Tabiatda uchraydigan o`simliklarning 2500 dan ortiq turi insonlar tomonida foydalaniladi. Ularning ko`pchiligi madaniylashtirilgan. Bularga bug`doy, arpa, sholi, jo`xori, olma, uzum, nok, piyoz, sabzi va boshqalar kiradi. Insonlar tomonidan foydalaniladigan madaniy o`simliklarning umumiy soni 2,5 ming yoki, yer yuzidagi o`simliklarning 10 % ni tashkil etadi. Inson hayoti uchun oziq-ovqat manbaini hosil qilishda 20 ta o`simlik turi va ularning yuzlab navlari qatnashadi. Ularga bug`doy, sholi, no`xat, qovun, tariq, paxta, uzum, kartoshka, olma va boshqalar kiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'simliklar inson hayotida muhim rol o'ynaydi. Ular bizni oziq-ovqat, kislorod va kiyim-kechak bilan ta'minlaydi, iqlimni tartibga solish va tuproq unumdorligini saqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, o'simliklar ruhiy salomatligimizni yaxshilashga yordam beradi va bizga tinchlik va osoyishtalik hissi beradi biz o'simliklar tabiatda juda katta rol o'ynaydi degan xulosaga kelishimiz mumkin, ularsiz yerda yashash mushkil edi albatta. Shu sababli, havomizni tozalaydigan va mavjud bo'lishimiz uchun zarur bo'lgan kislorodni beradigan to'laqonli o'rmonlarni saqlash uchun kurashish juda muhimdir. Bundan tashqari, o'simliklar hayvonlarni oziq-ovqat bilan ta'minlashning asosini tashkil qiladi va agar ular yo'q bo'lib ketsa, bu organizmlar guruhida organik moddalarni olish uchun hech qanday joy qolmaydi.

FOYDALANILGAN AADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid barqarorlik shartlari». T. 1996 yil
2. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.Karimovning Oliy Majlis IX sessiyasida so'zlagan nutqi). Toshkent, «Sharq». 1998 yil.
3. Karimov I.A. Uzluksiz ta'limda sifat monitoringi. Jamiyat va boshqaruv. 2001 yil №3
4. Burigin V.A. va b. Botanika va osimliklar fiz. O'qituvchi. T.1972 yil
5. Nabiyev M. va boshqalar. Qiziqarli Botanika. O'zbekiston. T., 1975 yil.
6. Малкина Л.Г. Атроф табият билан таништириш. «O'qituvchi». 1987 yil
7. Mustaqimov G. O'simliklar fiziologiyasi.(Amaliy mash.) T.1990 yil
8. Habibov Z., Jabborov M., Sheraliyev M. Tabiatshunoslik. T., 1990
9. Haydarov Q, H.Haydarov. Tabiatshunoslik asoslaridan laboratoriya

